

„Ruslan ja Ludmilla“

(LAVASTUSE PUHUL RAT „ESTONIAS“)

Nõukogude rahvas ja muusika-sõbrad kogu maailmas tähistasid tänavu pidulikult geniaalse vene helilooja M. I. Glinka 150. sünni-aastapäeva. Esmakordselt Eesti teatri ajaloo kõlas sel puhul meie ooperiteatris Glinka muusika. RAT „Estonias“ toimunud „Ruslan ja Ludmilla“ lavastus kujunes keskseks helilooja juubeliaasta sündmuseks meie vabariigis.

„Ruslan ja Ludmilla“ on helilooja teine ooper, mille loomisele ta asus suure vaimustusega varsti pärast „Ivan Sussanini“ esiklavastust. Ooperi aluseks on A. S. Puškini samanimeline poeem. Puškin ise toetas Glinka kavatsusi ja lubas talle oma abi. Kuid luuletaja enneaegne surm ei lasknud teostuda kahe vene kultuuri geeniuseloomingulisel koostööl.

Glinka andis Puškini poeemile oma tõlgitsuse, lähendades seda vene rahvamuistenditele ja böliinadele. Ooper on erakordselt elurõõmus, selle põhiline iseloom on helge ja sügavalt optimistlik. Ooperit läbib kõikevõitva armastuse teema, vapper võitlus kõige süinge ja halva vastu. Glinka süvendab tunduvalt Puškini poemi ideed, avas oma teose eepilistes muusikalistes vormides vene rahva hingelise suuruse ja jõu.

Et ooperi libreto kallal koos Glinka töötasid mitmed autorid, siis on selles paiguti tunda selge dramaturgilise joone puudumist. Ainult mõnes ooperinumbris on kasutatud Puškini teksti. Sügavalt õigus oli vene muusikakriitikul Stassovil, kes ütles, et „Ruslani ja Ludmilla“ libreto on nimelt niisugune, nagu oli vaja Glinkale.

Kogu maailma muusikaliteratuuris on „Ruslan ja Ludmilla“ üks raskemaid oopereid nii lavastajale, muusikajuhile kui ka osatäitjale. Seda rõõmustavam on teatriküllastajail märkida, et kogu RAT „Estonia“ kollektiiv on põhiliselt kõigi raskustega auga toime tulnud. Lavastaja A. Viner on õigesti mõistnud selle ooperi dramaturgia omapära, kus kõik on üles ehitatud kontrastidele — tegelaste, sündmuste, erinevate tegevuspaikade ja olukordade vastandamisele ja sellest tulenevale arengule. Kujukalt on välja toodud teose idee ja helilooja loominguilised taotlused.

Mõnes osas on RAT „Estonia“ lavastus rikkam kui paljudes teistes meie maa ooperiteatrites. Nii on näiteks sisse toodud V vaatuses I. pilt (Ludmilla teistkordne röövimine), mis paljudes lavastustes mujal on välja jäetud. Seetõttu on palju mõistetavam ooperi sisu ja märksa mitmekülgsemaks muutunud Ratmiri kuju. Säärasteid uusi, ooperi sügavat mõistmist soodustavaid väiksemaid detaile on lavastuses veel teisigi (tantsu-divertismentidele on antud sisu, Naiina osa on süvendatud jm.). Selle kõrval tuleb aga kahjuks märkida, et Glinka geniaalses partituuris on tehtud ka kärpeid, millega kuidagi ei saa nõus olla (Ruslani aaria teine pool, Pea jutustus, Tšernomori orjade koor).

Üldiselt tugevas ja haaravas lavastuses jääb praegu III vaatus väheütlevaks. Siin on lavastaja kartnud täiel määral välja tuua fantastilismuinasjutulist elementi, millel aga selles ooperis on õigustatult tähtis koht ning mis aitab Glinkal poeetiliste kujundite abil välja ütelda oma teose sügavat ideed. Juba lavapilt vaatuses algul mõjub otsituna ja kunstlikuna, selles on vähe võlu. Tegevus toimub ju Naiina võluaedades, kus Naiina salavõrkudesse langeb isegi Ruslan. Väga hea kavatsus, seda selle

Stseen I vaatuses

laululisele küljele. Glinka on Ratmiri idamaise päritolu rõhutamiseks tema vokaalpartii varustanud rikkaliku muusikalise ornamentikaga, mille esitamises ei ole praegu veel vajalikku kergust ega täpsust.

Suurepärase mehise ja karmi vene vägilase kuju loob T. Kuusik Ruslani osas. Haarav on ta oma sirgejoonelisuses kangelaslikkuses, liigutav oma kurbuses ja rõõmus. Suurepäraselt ja väljendusrikkalt kõlab tema hääl. Ludmilla osa I vaatuses sobib väga hästi V. Neeluse hädle tämbriile ja mängu üldisele iseloomule. Siin on vajalikul määral võluvat tütarlapselikkust kergust ja graatsiat. Kahjuks ei suuda laulja anda täisväärtuslikku Ludmilla kuju IV vaatuses. Vähe on siin tunda valulist kodumaagatsust, solvatud naiseuhkust, pole vajalikke dramaatilisi tõuse. Me ei näe täie selgusega Ludmilla kangelaslikkust, seda, et ta on „Küievi uhkus“, vääriiline mõrvoja Ruslanile.

Võlur Finni osas rõõmustab M. Taras järjekordse saavutusega. Väga hästi ja õigesti rõhutab ta oma kujus vana abivalmis targa tundeid ja elamusid, tema inimlikku soojust. Etendusest etendusena on süvenenud kuulsa ballaadi ettekanne, mis on üks raskemaid numbreid tenorite repertuaaris. Et ballaad on ooperi üks sisulisi keskpunkte, tuleks veelgi rohkem taotleda selgust diktsioonis ja ilmekust väljenduslikes nüanssides. Tunduvalt aitaks siin kaasa pisut aeglasem tempo.

Kõige nõrgemaks ooperi positiivsetest tegelastest jääb M. Linnamägi Küievi vürsti Svetozari osas. Tema laulus pole veel vaba voolavust, ta liigutustes on tarbetut sagimist (pärast Ludmilla röövimist), mis kuidagi ei vasta vana ega väarika, oma rahva armastatud valitseja kujule.

Järjest süveneb ja muutub eredamaks Farlafi kuju A. Pärna kehastuses. Väga õnnestunud grimm ja paljud kujukad detailid mängus aitavad tal suure lopsakusega luua heitliku meelega upsaka varjaagi „vägilase“ kuju, kes on nii arg ja rumal, et ta ilma Naiina juhtimiseta üldse ei mõista tegutseda. Näitlejal maksaks aga veel kord läbi mõelda oma „portree“ — Farlafi kuulsa rondo — esitamine, et seda veelgi ilmekamalt ette kanda.

meelt näisugune, nagu on vaja Glinkale.

Kogu maailma muusikaliteratuuris on „Ruslan ja Ludmilla“ üks raskemaid oopereid nii lavastajale, muusikajuhile kui ka osatäitjale. Seda rõõmustavam on teatrikiilastajail märkida, et kogu RAT „Estonia“ kollektiiv on põhiliselt kõigi raskustega auga toime tulnud. Lavastaja A. Viner on õigesti mõistnud selle ooperi dramaturgia omapära, kus kõik on üles ehitatud kontrastidele — tegelaste, sündmuste, erinevate tegevuspaikade ja olukordade vastandamisele ja sellest tulenevale arengule. Kujukalt on välja toodud teose idee ja helilooja loomingulised taotlused.

Mõnes osas on RAT „Estonia“ lavastus rikkam kui paljudes teistes meie maa ooperiteatrites. Nii on näiteks sisse toodud V vaatuse I pilt (Ludmilla teistkordne röövimine), mis paljudes lavastustes mujal on välja jäetud. Seetõttu on palju mõistetavam ooperi sisu ja märksa mitmekülgsemaks muutunud Ratmiri kuju. Säärseid uusi, ooperi sügavat mõistmist soodustavaid väiksemaid detaile on lavastuses veel teisigi (tantsu-divertissementidele on antud sisu, Naiina osa on süvendatud jm.). Selle kõrval tuleb aga kahjuks märkida, et Glinka geniaalses partituuris on tehtud ka kärpeid, millega kuidagi ei saa nõus olla (Ruslani aaria teine pool, Pea jutustus, Tšernomori orjade koor).

Üldiselt tugevas ja haaravas lavastuses jääb praegu III vaatuse väheütlebaks. Siin on lavastaja kartnud täiel määral välja tuua fantastilismüinasjutulist elementi, millel aga selles ooperis on õigustatult tähtis koht ning mis aitab Glinkal poeetiliste kujundite abil välja ütelda oma teose sügavat ideed. Juba lavapilt vaatuse algul mõjub otsituna ja kunstlikuna, selles on vähe võlu. Tegevus toimub ju Naiina võluaedades, kus Naiina salavõrkudesse langeb isegi Ruslan. Väga hea kavatsus anda selle vaatuse tantsud Ratmiri unenäona pole kahjuks leidnud vastavat teostust. S. Otsa seatud tantsud on ilmetud, fantaasiavaesed ja vahel otse teravas vastuolus muusika iseloomuga. Tunduvalt häirivad meessolisti (A. Hansson) tehniline ebakindlus ja külindimatus. Arusaamatuks jääb vaatajaile Ruslani ilmumine vaatuse lõpul.

Lavastuse üldisest plaanist langeb välja ka ooperi apoteos — milleks oli vaja niisugust kunstlikult ülesseatud „elavat pilti“?

Väga suure töö ooperi ettevalmistamise käigus on teinud koor, orkester ja osatäitjad, et viia kuulajateni võimalikult kõik Glinka partituuri rikkused. Puhtalt, ilmekalt ja kõlavalt esitatakse kooriosad, ainult meeshädle rühm kipub vahel mannetuks jääma. Painduvalt ja täpselt esineb orkester. Täie tunnustusega tuleb mainida suure sära ja hooga esitatud tehniliselt väga nõudlikku avamängu. Siiski oleks orkestri osas veel vaja viimistlustööd, sest Glinka väga kujukas ja seejuures läbipaistvas orkestratsioonis kostab välja iga väiksema eksimus. Nii ei kõla mitte alati intonatsioonipuhtalt puupillide rühm. Samuti on kohmakust ja ilmetust soolo-osade täitmises (inglise sarv, viiul). Dirigent K. Raudsepp on hästi läbi mõelnud ja välja töötanud ooperis rohkesti esinevad lauluansamblid.

Üks õnnestunumaid osatäitjasi nii vokaalselt kui ka mänguliselt on O. Lundi Gorislava. Ta annab suure sügavusega edasi mahajäetud naise traagikat, tema uhkust ja tunnete tugevust. Heaks partneriks talle on noor laulja L. Issakova Ratmirina. See on raske, vastuoksuslik kuju. Veenvalt näitas L. Issakova noore vürsti eksirännakuid, tema kõikumisi õige ja väära vahel. Edasises töös osa kallal tuleks peamist tähelepanu pühendada

vägüürsele kuju loob I. Kuusik Ruslani osas. Haarav on ta oma sirgejoonelisest kangelaslikkusest, liigutav oma kurbuses ja rõõmus. Suurepäraselt ja väljendusrikkalt kõlab tema hääl. Ludmilla osa I vaatuses sobib väga hästi V. Neeluse hädle tämbrile ja mängu üldisele iseloomule. Siin on vajalikul määral võlvut tütarlapselikku kergust ja graatsiat. Kahjuks ei suuda laulja anda täisväärtuslikku Ludmilla kuju IV vaatuses. Vähe on siin tunda valulist kodumaaisust, solvatud naiseuhkust, pole vajalikke dramaatilisi tõuse. Me ei näe täie selgusega Ludmilla kangelaslikkust, seda, et ta on „Kiievi uhkus“, vääriiline mõrja Ruslanile.

Võlur Finni osas rõõmustab M. Taras järjekordse saavutusega. Väga hästi ja õigesti rõhutab ta oma kujus vana abivalmis targa tundeid ja elamusit, tema inimlikku soojust. Etendusest etendusse on süvenenud kuulsa ballaadi ettekanne, mis on üks raskemaid numbreid tenorite repertuaaris. Et ballaad on ooperi üks sisuliselt keskpunkte, tuleks veelgi rohkem taotleda selgust diktsioonis ja ilmekust väljenduslikes nüansides. Tunduvalt aitaks siin kaasa pisut aeglasem tempo.

Kõige nõrgemaks ooperi positiivsetest tegelastest jääb M. Linnamägi Kiievi vürsti Svetozari osas. Tema laulus pole veel vaba voolavust, ta liigutustes on tarbetult sagimist (pärast Ludmilla röövimist), mis kuidagi ei vasta vana ega väärika, oma rahva armastatud valitseja kujule.

Järjest süveneb ja muutub eredamaks Farlafi kuju A. Pärna kehastuses. Väga õnnestunud grimm ja paljud kujukad detailid mängus aitavad tal suure lopsakusega luua heitliku meelega upsaka varjaagi „vägilase“ kuju, kes on nii arg ja rumal, et ta ilma Naiina juhtimiseta üldse ei mõista tegutseda. Näitlejal maksaks aga veel kord läbi mõelda oma „portree“ — Farlafi kuulsa rondo — esitamine, et seda veelgi ilmekamalt ette kanda.

Tubli oli nii laululiselt kui ka mängu poolest M. Poola öela nõia Naiina, kes on ooperis kättemaksu ja kõige halva kehastus. Vaatajaile jääb aga arusaamatuks Naiina äkiline nooremine. See pole millegagi põhjendatud, pealegi on see otseses vastuolus Finni jutustusega Naiinast kui raugast.

Selles ooperis, kus iga pilt on helilooja poolt antud nagu suur fresko, on lavakujundusel erakordselt suur tähtsus. Selles mõttes on V. Haasi toredad ja leidlikud lavapildid suureks abiks lavastajale ja näitlejale (välja arvatud III vaatuse algus). Sedasama peab üttelema ka N. Mei kostüümide kohta. Tuues välja Tšernomori marsis, mis mõjub nagu värvide ja vormide siimfoonias, rea erinevate idamaa rahvaste kujusid, aitab ta ilmekalt rõhutada lavastuse üht tähtsat ideelist momenti: vene vägilane Ruslan vabastab orjastatud rahvad, kes ooperi viimases pildis tulevad oma tänu ja austust avaldama Ruslanile.

IV vaatuse tantsud B. Blinovi seades näitavad kujukalt Tšernomori orjade elu. Aeglane türgi tants on nagu kaebus, araabia tantsus on leidlikult kasutatud piitsadega sundijaid, et edasi anda Tšernomori julma despootiat, tulises lesginkas tahaks aga näha veelgi suuremat võitlusvaimu.

Kahjuks peab ka ooperi „Ruslan ja Ludmilla“ puhul märkima, et ikka on meil veel lahendamata ooperilibretode heade tõlgete saamise küsimus. Ooperi eestikeelne tõlge on paiguti väga kohmakas ja ebalaululine. Eriti valus on muidugi kuulata diletantlikult tõlgitud Puškini värssse.

Esiletoodud puudused ooperi lavastuses on kõrvaldatavad. Seda tuleks tingimata teha, et Glinka geniaalse ooperi esimest lavastust meie ooperiteatris võiks pidada kõigiti õnnestunuks.

V. Kivilo